

***Особеностите на народните музички инструменти
во делото Трета Симфонија- „Рустика“, оп. 58, за
симфониски оркестар, на композиторот В. Николовски***

изработил: м-р. Гавриловски Гоце, доцент при УГД, на ФМУ- Штип

По повод одбележувањето на Јубилејот десет годишнина од смртта на еден од најзначајните музички творци во Р. Македонија, композиторот Властимир Николовски, насловот на текстот гласи: „Особеностите на народните музички инструменти во делото Трета Симфонија- “Рустика“, оп. 58, за симфониски оркестар, на композиторот Властимир Николовски“.

Во рефератот темелно и доследно ќе се дефинираат: присутноста, улогата и употребата на оркестарската група- народни музички инструменти, дадени во Третата Симфонија- “Rustica”, оп. 58- на композиторот В. Николовски, како и нивните својства и карактеристики. Делото било создадено во 1975 год.

Најпрвин да извршиме општа поделба и толкување на одредени термини. На почетокот би посочил дека народните музички инструменти во Р. Македонија, (според “Macedoniadirect- Traditional Instruments of Macedonia“) можат да се класифицираат врз две главни групи. Во првата група на традиционални музички инструменти припаѓаат: гајда, кавал, шупелка, дудук, зурла, двојанка, разни подвидови на тамбура, и тапан. Традиционалните инструменти се употребуваат во разни комбинации. Со разни отстапки и варијанти, во групата на ориентални музички инструменти спаѓаат: гарнета (кларинет), кемане (виолина), уд, лаута, канон, дајре и тарабука. Ориенталните инструментални ансамбли се нарекуваат “чалгии“. Чалгија означува ансамбл кој вклучува инструменти од тогашната персиско- арабиска област. Чалгијата исполнувала староградска музика која

имала долга традиција низ градовите, а донесува силно ориентално влијание кое се развива со специфичен тонален дијалект и експресија.

Поимот “*Рустика*“ во делово е најмногу впечатлив при рустикалното исполнување на инструментите, посебно во нивните соло- делници. Рустикалното пеење претставува фолклорно пеење- што претставува наша национална основа, а во делото е појавено преку употреба на инструментација на вокалот- оркестрација на човечко пеење, на сцена- преку разни музички инструменти.

Според авторот Т. Манчев, во текстот “Влијанието на македонското народно творештво врз инструменталната продуктивна музичка мисла“, за потребите на МАНУ, во: “Народното творештво на почвата на Македонија“, се вели: “Во музичкиот творечки процес традицијата се рефлектира на неколку начини:

-интуитивно продирање на фолклорот и народните музички инструменти во уметничкото музичко творештво

-конкретно- директна употреба на цитати или целосни фолклорни мелодии, ритмичко- хармонски структури, или пак употреба на оригинални народни музички инструменти

-индиректен- флуиден начин за употреба на идиоми или сегменти од фолклорот, или имитација на народни инструменти со посредство на класичниот симфониски состав“.

Интенцијата на авторот во ова дело била што подлабоко да се навлезе во корените на фолклорот, а тоа тој го претставува преку карактеристичната фолклорна употреба на: мелодијата, ритмот, хармонијата и инструментариумот.

Авторот во голема мера преку разни институции- „Унеско“, се залагал за негување и зачувување на нашата традиција преку употреба на народните инструменти. Оваа негова идеја и ден- денес е продолжена и се остварува преку отварање на отсек по народни инструменти, на катедрите на ФМУ во Скопје и Штип, од каде секоја година произлегуваат бројни и значајни млади уметници, кои

доста сериозно владеат со исполнителната техника на народните музички инструменти.

Кога ќе се повлече паралела помеѓу времето кога е создадено ова дело и денес, ќе се заклучи дека денешната изработка на народните музички инструменти е пософистицирана и попрецизна, се проширува опсегот, и се создаваат услови за изведба на ова дело со народни инструменти.

Народните музички инструменти ќе ги разгледаме и дефинираме редоследно како што се дадени во партитурата на делото:

-Кавал, флејта од Македонија, во композицијата се јавува на стр. бр. 102-103 од партитурата на делото. Се одликува со мелодиска функција. Даден е во средниот- висок регистар, заедно со кларинетот, кој од претходно е појавен во подлабок регистар. Како придружни инструменти со хармонска функција на ова место се јавуваат трубите со сордина, со препознатлив “лонтано звук – повик од далечина“, како и кампанелите, кои се одликуваат со нежен, кршлив тембр, и там-тамот во пијанисимо динамика. Подоцна се приклучува алт- флејтата, која имитира и претставува стилизација на втор, придружен кавал, во подлабок регистар, во комбинација со бонгоси и виолини, кои свират во висок регистар со пијано динамика, и опишуваат “вресок“ кој доаѓа од далеку. При крајот од мелодиската делница се приклучува и тапанот.

FL I da
FL II
M
OB
CL
VCL
CONTR. B.
Fg I
Fg II

CL. I
CL. II
TR. B.
CORN. I
CORN. II

ALTERNATIVO: FL II HA SENZA VIBRATO

TR. B.
COR. I
COR. II
VCL I
VCL II
K. I
K. II
K. III
K. IV

-двете **Зурли** во композицијата се појавени на почетокот на делото на стр. бр.: 3-6. Карактеристично е тоа што авторот на овие инструменти им доверил мелодиска функција дадена во полифон слог, во вид на хетерофонија, а на места и со бордунски, педален настап. *Хетерофонијата и бордуот* се најкарактеристични музички изразни средства кои се јавуваат во македонскиот музички фолклор. Зурлите се наоѓаат во својот среден- низок регистар, кои во комбинација со тапанот образуваат комплементарен ритам. Во следниот такт се приклучуваат и кларинетите во низок регистар, со што на најдобар начин го потврдуваат тој “зурлашки призвук“. Хорните и трубите во бт. се карактеризираат со хармонска функција, во пијано динамика, дадени со мотив на лонтано звук, од далечина.

The image shows a handwritten musical score for two instruments: Zurla (Зурли) and Trombone (бт.). The score is written on multiple staves. The Zurla part is in the upper staves, and the Trombone part is in the lower staves. The music is in a 3/4 time signature. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamics. There are also some handwritten annotations and a circled '3' at the end of the first system. The lyrics are written in Macedonian and include phrases like "I", "3", "Alternativo: Oboi, ma con l'ancia dura e curta", "6т.", and "3".

Според проф. Т. Манчев, во цитат даден во книгата “Движењето суштински елемент кај симфониското творештво“, се вели: “Во современата

модерна оркестрација се прават обиди за доближување до фолклорната традиција. Редица композитори употребуваат оригинални народни инструменти во симфонискиот оркестар. Други пак, со помош на имитација од постојниот оркестрациски инструментариум, добиваат звук на народни инструменти. В.Николовски во Третата симфонија на почетокот со помош на обои и кларинети во длабокиот регистар добива звук на зурла“.

5

The image displays two pages of a musical score, likely for a symphony. The top page is labeled with a circled '5' in the upper right corner. The score is written for multiple instruments, including flutes (Fl. 1, Fl. 2), clarinets (Cl. 1, Cl. 2), and strings (Violins I, Violins II, Violas, Cellos, Double Basses). The notation is dense, featuring various rhythmic patterns, dynamics, and articulations. The bottom page continues the score with similar instrumentation and notation. The overall style is characteristic of a 20th-century symphonic score, with a focus on complex textures and dynamic contrasts.

5

На стр.бр.5 од партитурата се јавуваат флејти во висок регистар и со фортисимо динамика, заедно со кларинети, кои опишуваат силен рустикален

“вресок“, а гудачите во фортисимо динамика се одликуваат со улога на “импулси“. Пред крајот на појавата на зурлите, на стр.бр.6 од партитурата, се јавуваат хорни и труби, кои се карактеризираат со рустикален тематски мотив во форте динамика, а тоа е разработка на почетниот тематски материјал даден во зурлите, во аугментација и понатамошна разработка со истиот почетен тематски материјал.

The image shows a page of a musical score, likely a symphony, with multiple staves of music. The score is written in a complex, dense style with many notes and rests. The page is numbered 6 at the top right and 7 at the bottom right. The music is in a key signature of one flat and a 4/4 time signature. The score is divided into systems, with the first system containing the main melodic lines and the second system containing the accompaniment. The notation includes various musical symbols such as clefs, notes, rests, and dynamic markings like 'ff' and 'p'.

На стр.бр.: 99-101 од паритурата на делото зурлите се карактеризираат со мелодиска функција, дадени во среден- висок регистар. Тие се во комбинација со: кларинет, бас-кларинет, гајда, фаготи, а сите се одликуваат со мелодиска функција, а заедно образуваат интересен рустикален тембр. Како придружни инструменти со ритмичко- хармонска улога се јавуваат гудачите.

100

Violini I
Violini II
Viola
Violoncello
Bassi
Clarinetto
Bass Clarinetto
Flauto
Oboe
Fagotto
Tromba

ALTERNATIVO: Cl... glissandi LIBERI; suoni LIBERI, ma ben naturale.
Lo sbalzo (o trillo) è desiderabile

101

-Гајда, во делото е појавена на стр.бр.: 99-102. Таа се карактеризира со мелодиска функција, а се протега низ целиот свој амбитус со опсег од: d1-e2, во форте динамика.

100

Violini I
Violini II
Flauto
Clarinetto
Fagotto
Trombe
Tamburi
Corno

① ALTERNATIVO: CL. glissandi liberi; suoni liberi, ma ben naturale
 ② Lo sbalzo (A-F#m) e desiderabile

100

Непосредно по завршетокот на нејзиниот настап, на стр. 102 од партитурата, гајдата се јавува и на стр.бр.: 104-110. Се карактеризира со мелодиска функција и појава на интересна глисандо- исполнителска техника. Се комбинира со фаготи, а заедно тие образуваат интересен рустикален призвук. На тоа место дрвените дувачи формираат интересен “зурлашки тембр“, во длабок регистар, додека гудачите се карактеризираат со ритмичко- хармонска улога, која во комбинација со тапан и тимпан формираат комплементарен ритам.

The image shows a handwritten musical score for measures 104 to 110. The score is written on multiple staves. At the top, there are markings for 'Arco solo P.M.' and '104'. The first staff is for Violin I, marked 'Legatissimo sempre'. The second staff is for Violin II, also marked 'Legatissimo sempre'. The third staff is for Viola, marked 'Crescendo - Flautissimo'. The fourth staff is for Violoncello, marked 'Crescendo - Flautissimo'. The fifth staff is for Contrabbasso, marked 'Forte sempre'. The sixth staff is for Flauto (Mussler), marked 'Forte sempre'. The seventh staff is for Clarinet, marked 'gesto soft' and 'ppp'. The eighth staff is for Fagotto, marked 'Con sordini' and 'p'. The ninth staff is for Tromba. The tenth staff is for Tromboni. The eleventh staff is for Timpani. The twelfth staff is for Tamburi. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings. There are some handwritten annotations and a circled 'S' in the bottom left corner.

При крајот од појавата на гајдата, на стр. 109, преку ачелерандо, флејтите и пиколото се дадени во висок регистар, додека кларинетите и обоите настапуваат со тремоло- артикулациска техника.

The image shows a handwritten musical score for page 109. The score is written on multiple staves, including woodwinds (Piccolo, Oboe, Clarinet), strings (Violin I, Violin II, Viola, Violoncello, Contrabasso), and percussion (Timpani, Snare, Cymbal, Triangle, Gong, Tom-tom, Bass Drum, Tambourine, Castanets, Maracas, Tambourine, Gong, Tom-tom, Bass Drum, Tambourine, Castanets, Maracas). The score is in 4/4 time and features a complex arrangement of notes, rests, and dynamics. The woodwinds and strings are playing a tremolo-like texture, while the percussion is playing a rhythmic pattern. The score is written in black ink on white paper. The page number '109' is written at the top left. The score is divided into measures by vertical bar lines. The woodwinds are in the upper staves, and the strings are in the lower staves. The percussion is at the bottom. The score is written in a clear, legible hand. The dynamics include *molto* and *al*. The score is a page from a larger work, as indicated by the page number and the presence of a page number '109' at the top left.

Гајдата се јавува и на стр.бр.: 125-128 од партитурата на делото. Нејзината мелодиска функција е комбинирана со фаготи и обои. Хорните се одликуваат со популарните “довикувачки” тонови, дадени во нагорно- глисандо артикулациска техника, а тимпан и тапан се карактеризираат со ритмичка функција, во вид на комплементарно надополнување со гудачите, кои имаат хармонско- ритмичка функција, додека флејти, кларинети и ксилофон се одликуваат со кратки мелодиски пасажи, во фортисимо динамика, кои имаат за функција- зголемување на тензијата, дадени како нараснувачки бранови од краток здив, или силен ветер.

The image shows a handwritten musical score for measures 125-128. The score is written on multiple staves, including woodwinds (flutes, clarinets, bassoons), strings, and percussion (timpani, snare). The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings like *ff sempre* and *f tenore*. There are also some handwritten annotations and a circled '126' at the top right of the page. The score is dense and detailed, showing the intricate interplay of different instruments.

-**Тарабуката** во делово се јавува на стр.бр.: 12-15 од партитурата на делото. Се карактеризира со ритмичка улога, со цел надолнување и оформување на комплементарниот ритам, во комбинација со тапан и тимпан. Дадена е со артикулациска техника “col mani”- свирење, тропане со раце, а во динамика фортисимо. На ова место гудачите се карактеризираат со ритмичко-хармонска улога, а дрвените дувачи имаат мелодиска улога, додека пак металните дувачи се одликуваат со хармонско- педална функција.

The image displays a page of a musical score, labeled '13' in the top right corner. The score is arranged in a standard orchestral format with multiple staves. At the top, there are staves for woodwinds: Flute (Fl.), Oboe (Ob.), Clarinet (Cl.), Bassoon (Fg.), and Bassoon (Fg.). Below these are the string sections: Violin I (Vl. I), Violin II (Vl. II), Viola (Vla.), Violoncello (Vcl.), and Contrabasso (Cb.). At the bottom of the page, there are staves for percussion: Timpani (Timp.), Tambores (Tamb.), and other percussion instruments (Perc.). The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings like 'f' (forte) and 'ff' (fortissimo). There are also some handwritten annotations and a circled '13' at the bottom right.

-**Тапанот** во делово е појавен на стр. бр.: 3-17, 28-30, 50-53, 78-79, 99-109, 125-131 од партитурата на делото. Се карактеризира со ритмичка улога, која образува комплементарен ритам во сооднос со другите музички инструменти, кои се дадени со ритмичка улога на тие места во делото. Тапанот се одликува со стандардна артикулација и техника, а малата прачка- стапчето, во бројни случаеви исполнува слободно- "ad libitum", или на места и со дадена импровизациска ритмичка фигура (алеаторика).

9

9

Во врска со претходниот пример- на стр.бр.9 од партитурата на делото, проф д-р. Т. Манчев во својата книга “Движењето- суштински елемент кај симфониското творештво“ го има издвоено следново мислење: “Сметаме дека претходниот пример ја претставува алеаториката од еден друг агол. Имено, во Третата симфонија на почетокот од првиот став, тапанот- преку алеаторика ја придружува основната мисла изнесена од обоата и кларинетот (со цел да се имитира зурлата). Композиторот на овој начин убедливо го потенцира движењето– динамизмот, од почетокот до крајот на делото. Значајно за ова дело е продолженото дејство создадено од динамизмот пренесен од авторот преку исполителското тело врз публиката. Кај авторите од втората половина на XX век се сретнува и друг вид на движење добиено со ритмичка разновидност- комплементарност меѓу делниците во партитурата за сметка на мелодијата... Меѓу другото да напоменеме дека фолклорната традиција располага со безброј примери во кои мелодијата се движи во потесни рамки“.

Заклучок за примената на оркестарската група- народни музички инструменти, во третата симфонија “Рустика“- оп. 58, од композиторот Властимир Николовски

1. При оформувањето на оваа оркестарска група, авторот ги застапил следниве видови на инструменти: *гајда, 1,2- зурла, кавал, тарабука, тапан*
2. При настапот на инструментите од оркестарската група народни музички инструменти, нивната улога ги опфаќа основните функции кои го оформуваат ткивото на едно музичко дело: *мелодиска и ритмичка функција*
3. Кога оваа група ќе се компарира со сите други оркестарски групи, може да се забележи дека народните инструменти се присутни во партитурата преку *најразлични фактурни модификации на тематските материјали во рамки на самата група, или во рамките на пододделни групации*, како и тоа дека оваа

група *располага со висок степен на индивидуализација* со- доколку е потребно, *сложени репродуктивно- технички барања*

4. Улогата која овие инструменти ја понесуваат во ова симфониско дело е исклучително голема

5. Третманот на овие инструменти во ова симфониско дело на авторот В. Николовски најчесто е *солистички*, при што се *зголемува оркестарскиот звукоред*- доколку се опфатени сите инструменти како што се запишани во изворна верзија од страна на авторот, иако низ разни места од делово постои *модификација на пристапот кон овие инструменти*

(кавал= флејта, зурла= обоа, гајда= фагот)

6. Особено се издвојуваат инструментите кои се застапени со *силна индивидуализација на секој извршител од оваа група пододдлено*, издвојувајќи ги со сосема различни тематски, различни фактурно поставени материјали, како и соло- настапи на музичките материјали, кои се различно озвучени

7. Всушност, пораката на авторот е дека тој реален “зурлашко- тапанов“ звук сака изворно да ни го пласира, преку најразлични оркестарски комбинации- варијанти, во различни оркестарски групи, преку доста успешни оркестарски решенија- и со оригинални, автентични, изворни народни инструменти

8. Во ова дело карактеристична е *хетерофона и бордунска обработка* на мелодиската линија кај кавалот и гајдата- во однос на инструментите од другите оркестарски групи (на пр.- дрвени дувачки музички инструменти), а најтипично- кај двете зурли- меѓусебно, со што авторот сака да го потцрта најкарактеристичното хетерофоно и бордунско пеење, кои претставуваат основни белези, и воглавно најзастапени и најпрепознатливи одлики во македонскиот народен фолклор (оригинално изворно пеење).

9. Треба да се потенцира дека значењето кое оваа оркестарска група ја има за композиторот и неговото творештво е многу големо, бидејќи *народните инструменти претставуваат најкарактеристичен, најзначаен и најпрепознатлив белег, како и потпора на драматуршкото дејствие во ова дело.*

Може да се заклучи дека авторот употребува голем симфониски состав, инструментариумот е доста разработен, а инструментите се употребени со најразлични функции: мелодиска, хармонска, педална, ритмичка, како и комбинација од истите.

Во Третата симфонија “Рустика“, оп.58 на композиторот В. Николовски може да се дефинираат следниве бројни елементи како есенцијални за делово. Тоа се елементи со кои авторот сакал и постигнал оркестрација на најзначајните, најпрепознатливи и најкарактеристични елементи кои се составен дел од нашиот македонски фолклор:

1. оркестрација на фолклорно пеење, појавена преку:

-лонтано- фолософки звук (од далечина- минато)

-извик нагоре- елемент појавен во македонското фолклорно пеење (“рикачки“ тонови- во вид на нагорно глисандо)

-хетерофонија- еден од најкарактеристичните елементи со кои се одликува нашето македонско фолклорно пеење

-бордун- остинантен педал- карактеристичен составен елемент од македонското фолклорно свирење и пеење

2. употреба на автентични изворни музички народни инструменти

3. оркестрација на фолклорните елементи со помош на употреба на веќе дадениот инструментариум во оркестарот, преку:

-удари на тапан- оркестриран во гудачкиот корпус, како и употреба на тимпан, тарабука или друг инструментариум

-“зурлашки“ тон- вид на тембр најчесто појавен во дрвените, а на места и кај металните дувачки инструменти

Од сите анализи произлегува фактот дека музичките инструменти- со посебен акцент врз народните музички инструменти, се многу значајни за композиторот кој ги одбира, организира, и конципира многу темелно со цел најсоодветно озвучување на драматуршкото дејствие во делото. Комплементарноста во прогресијата на носечките мелодиски структури, кои постојано преоѓаат од оркестарот во солистот и обратно, претставува една од својствените карактеристики во оркестрацијата на Николовски- *преземање на мелодиската линија*. Секој инструмент што е различен од друг, е појавен во симфонискиот оркестар. Преку оваа употреба се постигнува богат колорит.

Во ова дело се добива впечаток дека регистрите како да асоцираат на следнава програмска тематика:

-минато- длабок регистар,

-сегашност- среден регистар,

-иднина- висок регистар

Во своите партитури композиторот В. Николовски се служи со *фолклорни народни музички инструменти и нови музички изразни средства* кај инструментариумот на оркестарот (барем за тоа време на нашите простори). Зурлата, кавалот, гајдата и тапанот остануваат *генетски поврзани* за традицијата на македонскиот народ. За да се дојде до ваква реализација личноста треба да поседува висока национална свест, естетски вредности- бидејќи и самиот автор влегува во сфера што не е доволно истражена, цврсто стои на овие гледишта и влегува во “авантура“ која има за цел опишување на националниот израз.

Користена литература:

- Абрашев. Божидар. 1992. *Симфонична оркестрација*. Софија: Музика
- Babic. Konstantin. 1970. *Orkestracija: I- II deo*. Beograd: Udruzenje kompozitora Srbije
- Гавриловски, Гоце. 2007. *“Присутноста, улогата и употребата на музичките инструменти во Третата симфонија “Рустика“, оп. 58, на македонскиот композитор Властимир Николовски (магистерски труд)*. Скопје: ФМУ
- Macedonia-direct- Traditional Instruments of Macedonia
- Манчев, Томе. 2002-03. *Историја и теорија на оркестрација*. Скопје: ФМУ
- Манчев, Томе. 2001. *Движењето суштински елемент кај симфониското творештво*. Скопје: СОКОМ
- Манчев. Томе. *“Влијанието на македонското народно творештво врз инструменталната продуктивна музичка мисла“*- МАНУ: *“Народното творештво на почвата на Македонија“*. Скопје: МАНУ
- Николовски. Властимир. 1982/83. *Традиција во македонското музичко творештво*. Македонска музика, бр.5. Скопје: Струшка музичка есен
- Николовски. Властимир. *“Искажувања за музиката“*
- Obradovic. Aleksandar. 1978. *Uvod u orkestraciju*. Beograd: Univerzitet umetnosti u Beogradu
- Џимревски. Боривоје. 1996. *Гајдата во Македонија*. Скопје: Институт за фолклор “Марко Цепенков“